

Per una concepció integrada de Catalunya

Published by [Joan Tort i Donada](#) [1] on 14/09/2016 - 12:11 | Last modification: 10/10/2016 - 11:52

DEBAT 16

“Del meu poble estant
veig tota aquella part d'Univers
que es pot veure des de la Terra.”

Pessoa

Si hi ha un valor geogràfic fonamental del territori català, un valor que es destaca sobre els altres i que permet parlar de la *singularitat* de Catalunya en el context de la geografia europea, probablement sigui el de la gran diversitat, física i humana, que aquest territori concentra en un espai físicament molt reduït. Catalunya és, a l'escala de la Mediterrània (l'àmbit general bioclimàtic, dins l'hemisferi nord, en el qual està inserida), un veritable *microcosmos*. Sense gaires exemples, a la mateixa escala, que se li puguin comparar. El problema és, sovint, que al mateix país no som prou conscients d'aquesta circumstància. I d'aquesta insuficient consciència geogràfica en neixen, en ocasions, visions equívokes o contradictòries. El país, malgrat la seva unitat reflectida en un grau molt destacable d'integració territorial, que sovint ha cridat l'atenció d'observadors i estudiosos de països llunyans?, és a vegades percebut des de la dualitat. És a dir: com si existissin *diverses* Catalunyes.

Fins a quin punt hi ha *una* Catalunya, o més d'una? L'interrogant, a dia d'avui, pot semblar retòric (de tantes vegades com s'ha plantejat al llarg de les darreres tres o quatre dècades); però potser no ho és tant, si tenim en compte la vigència de determinades constants geogràfiques, històriques, econòmiques, sociodemogràfiques...? que s'entesten a persistir a desgrat dels debats i de les preses de posició que, amb una insistència a voltes recurrent, semblen voler decantar la disjuntiva de forma expeditiva cap a un costat o un altre. Sigui com vulgui, és evident que la qüestió de fons admet un nombre de formulacions amplíssim, i no necessàriament caducades o superades per l'*statu quo* actual. Fins a quin punt Catalunya és (o no) la “suma” d'una gran capital (Barcelona) i la resta del país? Té raó de ser, avui, parlar d'una Catalunya *urbana* oposada (d'alguna manera) a una Catalunya *rural*? Fins a quin punt l'ideal noucentista de la *Catalunya ciutat* s'ha acomplert o ha quedat reduït, amb la revolució tecnològica, la globalització i l'adveniment de l'era digital, a simple referència històrica (o gairebé “prehistòrica”)?

La geografia, ciència de vocació transversal i multidisciplinària, i que situa les realitats del temps *present* en el centre del seu camp d'observació, ens proporciona una perspectiva d'anàlisi interessant a l'hora d'abordar problemàtiques complexes com les apuntades. Sobretot perquè, més que oferir-nos certeses, ens invita a pensar els problemes a diferents escales, tot relativitzant-los, i a plantejar el dubte raonable quan la realitat que se'ns apareix davant nostre ens mostra uns trets externs massa perfectes i massa ben acabats com per ser veritablement reals. Tornem, doncs, a la geografia (que és per on hem començat), però aquesta vegada per plantejar interrogants relacionats amb la dinàmica desigual, i fins i tot contraposada, que ofereix en molts aspectes l'estructura i el funcionament intern del país: fins a quin punt podem parlar d'*equilibri* a Catalunya, quan sobre el 2% del seu territori hi habita més del 40% de la seva població? És versemblant parlar de *cohesió territorial* al

Principat, quan només un 22% dels seus municipis té més de 5.000 habitants? Hem pensat prou bé quines dificultats i quines rèmores representa, per a l'assoliment d'una planificació equilibrada i sostenible del territori del futur, el fet que el tram quantitativament més important dels municipis del país (327 sobre 948, que equival a un 35%) sigui el de menys de 500 habitants? I tornem de nou a l'interrogant de fons, abordant-lo directament i sense por: en el context descrit, fins a quin punt hi ha *una* Catalunya o més d'una?

Per sort ?i això també ens ho ensenya la geografia? no hi ha cap problema que es desplegui en l'espai i en el temps que no pugui ser abordat tenint en compte l'exemple, la comparació, el valor del precedent. La tradició cultural del país, prou potent i innovadora en diferents moments de la història, ve sens dubte en ajut nostre. L'any 1932 els germans Nicolau Maria i Santiago Rubió i Tudurí defensaven al *Regional Planning*, en la línia de les premisses de la Societat Cívica La Ciutat Jardí, que el "problema de Catalunya" no eren tant els desequilibris interns ?la contraposició entre una regió barcelonina puixant i industrialitzada i un rerepaís en gran mesura agrícola i rural? com la necessitat peremptòria d'*ordenar* el seu territori. Una ordenació respecte a la qual esdevenia fonamental delimitar els termes de la relació entre Barcelona i la resta del país: "A la regió de Barcelona ?escrivia Nicolau Maria, l'arquitecte? (...) els problemes de l'urbanisme s'hi aglomeren i s'agiten amb una força i complexitat que poques ciutats coneixen a Europa". Diagnòstic contundent, sens dubte, però tanmateix seguit d'una proposta correctora: "Cal fer, però, un esforç per no deixar-nos suggestionar per aquesta magnitud i energia de les activitats de la regió de Barcelona, i cal que no oblidem que no és Barcelona sola el que ens interessa, sinó tot Catalunya." Una reflexió que, de la nostra part, ens aventurem a desgrat de tot a continuar considerant actual.

L'agosarada, i en molts sentits innovadora, proposta de *Regional Planning* no va passar d'avantprojecte benintencionat; i, per a desgràcia seva i del conjunt del país, la "piconadora *desarrollista*" dels anys seixanta i primèria dels setanta va passar per damunt seu sense contemplacions tot imposant models i maneres de fer pràcticament antitètiques ?gosiem dir: *antiurbanístiques?*, i basades, com a principi general, en la barroeria. No dubtem que, aleshores, encara immersos en el terç final de la dictadura de Franco, aquelles pràctiques i aquella absència de política (si més no, urbanística) van propiciar l'aprofundiment en la idea del divorci conceptual entre la "gran ciutat" i "la resta del país", entre la Catalunya *urbana* i la Catalunya *rural*, entre (seguint la terminologia de Cerdà) l'*urbs* i el *zur*. I citem aquí Cerdà amb tota la intenció. Perquè allò que converteix en definitivament escandalosa i materialment insuperable la regressió que el franquisme va significar en termes d'urbanisme és que, precisament cent anys abans (el 1859, per ser exactes), el propi Estat, en aprovar el Pla d'Eixample i Reforma Interior de Barcelona, havia convertit en norma d'obligada prescripció un pla, de concepció i factura molt personals, que ha acabat sent reconegut per l'acadèmia com el primer pla urbanístic europeu radicalment modern i fonamentat en premisses innovadores. Una d'aquestes premisses encara la podem reivindicar avui plenament, per a honor del seu genial creador: la conveniència de superar la pretesa contraposició entre els actes d'*urbanitzar* i de *ruritzar*, tot entenent que totes dues accions són, en el context d'una política territorial unitària i integrada, urbanísticament complementàries i interdependents.

Convé a dia d'avui, en qualsevol cas, i des d'una concepció positiva i possibilista de l'acció pública sobre el territori, procurar no caure en els paranys fàcils de la simplificació i el maniqueisme matusser: el coneixement de la història ens ha de servir en un sentit actiu, i no com a pretext per instal·lar-nos en la comoditat de les visions nostàlgiques o ancorades rígidament en el passat. Més enllà de Cerdà, dels germans Rubió i Tudurí i del *desarrollismo* tardofranquista, etcètera, és indubtable que, a hores d'ara, el debat territorial continua estant, moltes vegades, distorsionat per la vigència del prejudici i l'absència de les dosis indispensables de capacitat crítica i autocrítica. Ens consta, des de la perspectiva de la geografia, que continua havent-hi en el debat públic una certa recurrència a la fàcil i banal contraposició entre Barcelona i la resta del país; o, dit d'una altra manera: entre la imatge tòpica d'una Catalunya urbana, pròdiga en recursos, en serveis i en possibilitats, i la d'una Catalunya rural, desfavorida en múltiples sentits en comparar-la amb l'altra. La dicotomia, temptadora, no acaba en cap cas de reflectir de forma convincent la complexitat de fons de la qüestió. Tot reivindicant la "vella tradició pagesa" del país, enfront dels riscos de la urbanització, Albert Manent s'expressava l'any 1991, en el pròleg d'un estudi sobre un poble del Priorat, en els termes següents: "La ciutat ofega, fomenta l'anonimat i l'individualisme, arrana la cultura popular i fa possible la desculturització en el sentit que gent de qualsevol edat desconegui les coses més elementals de la natura." El problema de la contraposició camp-ciutat, doncs, en opinió d'aquest autor, radicaria en la impossibilitat d'una comunicació veritable, autèntica, entre la cultura "rural" i la cultura "urbana". Si les coses són realment així, si l'escissió de la realitat en aquests dos plans (*urbs* versus *zur*) és així de clara, si l'opinió acabada de transcriure és majoritàriament compartida, haurém probablement de concloure que ens trobem en un punt mort. I que les dècades que arrosseguem de *discurs del reequilibri* no hauran estat gaire cosa més que retòrica de circumstàncies. En altres paraules: màrqueting polític interessat. Som prou valents per interrogar-nos en aquests termes davant del mirall?

Saba nova per a temps nous: un altre principi geogràfic que creiem plenament vigent ?enfront de qualsevol mena de temptació determinista o derrotista. No ens hem de deixar arrossegar per l'aparent fatalisme (o *neonihilisme*) dels temps que corren. No és la realitat allò que ens falla; diríem que més aviat la mancança ve d'una altra banda. Per exemple, de la nostra incapacitat de repensar-la, de mirar-la amb uns altres ulls, de recrear-la mitjançant un recurs que ha estat fonamental per a garantir la supervivència de l'espècie al llarg de la història evolutiva: la imaginació. Diguem-ho en termes pràctics i a través de la consideració de l'exemple, com hem fet en altres moments de l'article. L'aparent dicotomia de l'estructura municipal catalana entre el *rural* i l'*urbà*, quan parlem de polítiques culturals, no és en absolut tal. Decau per si mateixa. No hi ha a la pràctica, una diferenciació territorial "objectiva" basada en un llinar de dimensió o de grandària (llevat que parlem estrictament en termes quantitius i d'assignació de recursos per càpita): impressiona constatar de què són sovint capaços els municipis *petits* (la cursiva és intencionada), i fins i tot pobles i llocs i barris i indrets que no arriben, ni de bon tros, a municipi, quan es tracta de promoure, d'incentivar, de proposar, de fer la primera passa a l'hora de materialitzar idees i de posar a rodar projectes; a l'hora, en definitiva, d'il·lusionar la gent des de la simplicitat de les coses més elementals i més properes. ¿Podem dir, des de l'assumpció d'aquesta premissa, que hi pot haver veritablement barreres (polítiques o administratives) per a una acció cultural veritablement creativa i innovadora? Si la consigna del maig francès del 68 *la imaginació al poder?* continua mantenint avui alguna mena de vigència operativa, pensem, de la nostra banda, que és en aquest particular terreny de les escales de detall i de les administracions menors on podem arribar-hi a trobar algunes de les seves manifestacions més sorprenents i més originals. No sempre, naturalment. Però molt més sovint del que a vegades creiem.

Ens permetrem acabar la reflexió tot acudint, com fèiem al principi, a la metàfora geogràfica. Tornem a Rubió i Tudurí: a aquella idea del *país-ciutat*, reivindicada per l'autor en un article de 1926 com una forma metafòrica d'expressar, més enllà de l'ambigüitat de les paraules i dels conceptes, la necessitat última del punt d'equilibri: "Damunt d'aquest paisatge, damunt d'un país, pot haver-hi més d'una gran ciutat. Cada una d'elles no és més que un element del paisatge. (...) Cada un d'aquest nuclis és un element del país com ho són els rius, les muntanyes i els horts: elements que han de tenir relacions mútues. En la concepció urbanística actual, res no és superior *per se*: tot ha de sotmetre's a una concòrdia, a una idea d'urbanització. (...) És el país el que cal organitzar o urbanitzar, donant a la paraula un sentit nou."

Ordenar, organitzar i urbanitzar. Equilibri i consens. Repensar les relacions. Ras i curt: accions i conceptes que, noranta anys després, ens poden continuar sent útils a l'hora de debatre els múltiples vessants de les polítiques territorials. Potser és que encara som a temps de reivindicar, al cap i a la fi, i per damunt de les visions fragmentàries, una concepció integrada de Catalunya.

Tags: desenvolupament territorial

Tags: governança cultural

- [2]

Source URL: <https://interaccio.diba.cat/en/blogs/2016/concepcio-integrada-catalunya>

Links:

[1] <https://interaccio.diba.cat/en/members/tortdj>

[2] <https://interaccio.diba.cat/node/6674>